

Se vor achita la zi toate drepturile bănești pe care voluntarii le-au avut în baza ordinului M. St. Major nr. 67.610/1944.

Se va atrage atențiunea voluntarilor să păstreze perfectă ordine pe timpul transportului, interzicându-se debarcarea în alte puncte decât în cele menționate în ordinele de lansare la vatră.

7.) *Unitățile* care au avut în subordine unități de voluntari, vor comunica unităților de origină, sau subinspectoratelor de pregătire premilitară, situația voluntarilor desconcentrați.

8.) *Plutoanele speciale de voluntari* fiind desființate, toți oamenii care vor purta uniforma de voluntar, după data de 20 noiembrie 1944, sau se vor organiza în Ardeal în unități de voluntari independente, vor fi deferiți justiției și sancționați conform legilor militare în vigoare.

9.) *Din voluntari* vor putea rămâne la unitățile luptătoare din linia I-a:

- voluntari corespunzători contingentelor aflate încadrate la unitățile luptătoare și numai care au o pregătire militară suficientă.

- femeile, aflate deja în spatele de companie, care doresc să continue serviciul.

Acești voluntari vor fi vărsați la unitățile luptătoare, care vor comunica părților sedentare respective, însumarea oamenilor, pentru ca acestea, să execute mutațiile de vărsare.

Voluntari și voluntarele rămase, nu vor mai purta uniforme de voluntar.

10.) *Marele unități* vor raporta telegrafic, până la data de 20 noiembrie 1944, de executarea prezentului ordin.

*Șeful Marelui Stat Major
General Adj.
(ss.) S. Mardari*

15.
A MINISZTERELNÖKSÉG ÁTIRATA V. I. VINOGRADOV
VEZÉREZREDES, A SZÖVETSÉGES (SZOVJET) ELLENŐRZŐ
BIZOTTSÁG HELYETTES VEZETŐJÉHEZ, A ROMÁN ADMINISZTRÁCIÓ
ÉSZAK-ERDÉLYBEN TÖRTÉNŐ VISSZAÁLLÍTÁSA TÁRGYÁBAN

Bukarest, 1944. november 14.⁵⁶²

1826/cabinet⁵⁶³

Tábornok úr,

Megkapván 1944. november 13-án este az Ön 1944. november 12-i, V.150. sz. átiratát,⁵⁶⁴ tisztelettel közlöm a következőket.

Az Ön által közölt határozatok végrehajtása során haladéktalanul meghoztam az alábbi intézkedéseket:

1.) Elrendeltem, hogy az összes, a Vörös Hadsereg és a Román Hadsereg által felszabadított, Erdély területén lévő román közigazgatási hatóság hagyja el a területet.

2.) Elrendeltem az úgynevezett „Önkéntes Ezredek” azonnali feloszlását és a felszabadult Erdély területéről azoknak a visszavonását, akik ezekben szolgáltak. Ugyanakkor utasítottam a katonai igazságszolgáltatási szerveket, hogy a legnagyobb komolysággal vizsgálják ki ezen alakulatok tagjainak és főleg a nevezett Gavril Olteanu terhére írt tetteket (aki egyébként nem tagja a Román Hadseregnek és soha sem volt annak a tisztje). Biztos vagyok abban, hogy a hadbíróság a törvény szigorával sújtja azokat a súlyos bűntetteket, amelyek az Ön átiratában szereplő személyek bűnösségét bizonyítják.

Azzal a két konkrét bűncselekménnyel kapcsolatban, amelyet ezek az alakulatok – amelyeknek semmi közük a román civil vagy katonai hatóságokhoz – elkövettek, tisztelettel közlöm:

Csik megye prefektusa, dr. Aurel Țețu úr tudomására jutván a Gyergyó-csomafalván történt letartóztatások esete, utasította a csíki csendőrszány parancsnokát, végezze el a megfelelő vizsgálatot, megkérvén a katonai parancsnok urat is, aki a Vörös Hadsereg őrnagya, hogy vegyen részt ezen a vizsgálaton. Az eddig kapott információkból kitűnik, ez a vizsgálat megállapította, hogy nevezett Barmos Mihály⁵⁶⁵ és mások azért lettek letartóztatva, mert a kiadott rendeletekkel ellentétben elrejtett tűzfegyverek voltak és nem volt semmiféle felhatalmazásuk a szovjet vagy a román hadsereg ellátására.⁵⁶⁶

562 Az irat szélén tévesen 19-i dátum szerepel. Más forrásokkal összevetve (többek közt lásd ugyanezen állag 201-205. oldalain található orosz nyelvű iratot) azonban egyértelmű, hogy 14. a keletkezés napja.

563 Kézzel beszurva a lap szélére.

564 Lásd a 13. sz. dokumentumot.

565 A román eredetiben: „Bormas Mihail”.

566 Aurel Țețu csíki prefektus 1745/1940. sz. átiratában közölte Ionel Poppal a vizsgálat lefolyását és eredményét. Közli: Petre Țurlea: *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*. Bravo Press, 1996. București, 134-135.

Ami azt a súlyos sértést illeti, amely állítólag Gavril Olteanu parancsára történt, a gyergyószentmiklósi szovjet hősök emlékét és sírjait illetően, ezt a mai napig nem hozták a román hatóságok tudomására és ez természetesen a fent említett vizsgálgatások, s büntetés tárgyát fogja képezni.

Pontosan végrehajtva ezáltal az Ön átiratában kérteket, ezzel egy időben kötelességemnek és a román kormány kötelességének tartom az alábbiak közlését:

A trianoni békeszerződés által meghúzott határain belüli Erdély kérdése létfontosságú Románia számára, e román terület felszabadítása Magyarország elnyomó uralma alól mindig is a román politika egyik kardinális célkitűzése közé tartozott. Az 1940-es, ellenséges Bécsi Diktátum révén e terület egy részét kiszakították a román állam testéből és Magyarországhoz csatolták.

A Népszövetség leghitelesebb képviselői még abban az időben, amikor – a román nép meggyőződése és akarata ellenére – Románia a Németországgal való katasztrófális kapcsolat kötelékében volt, elismerték a bécsi diktátum igazságtalanságát és formálisan érvénytelennek, s meg nem történtnek nyilvánították azt. Az 1944. szeptember 12-i fegyverszüneti egyezmény 19. cikkelye tartalmaz egy kötelező jellegű megállapodást, a Szövetséges Kormányok nyilatkozatát, miszerint „a bécsi döntőbíráskodás Erdélyre vonatkozó határozatát érvénytelennek és meg nem történtnek tekintik”, következésképpen: „egyetértene, hogy Erdélyt (vagy annak legnagyobb részét) visszaszolgáltassák Romániának, a Békeszerződés jóváhagyásától függően”.

Ezek a semmiben sem változott, ellenkezőleg, nemrégiben is megismételt nyilatkozatok, illetve ez az egyezmény már most kimondja, hogy Észak-Erdély Románia szuverenitása alá került.

Valóban, a Bécsi Diktátum érvénytelennek és meg nem történtnek való nyilvánítása nyomán mindenben visszaállt az 1940. augusztusi helyzet, amit az a már kezdetben „sem létező” diktátum módosított. Még e kötelező egyezmény feltétele, a Békeszerződés általi „jóváhagyás” is *azt jelenti*, hogy a Békeszerződés a *jelenlegi*, tényleges és jogi helyzetet fogja jóváhagyni, amelyet a Fegyverszüneti Egyezmény fenti előírásai hoztak létre.

A román kormány, akárcsak az egész román nemzet, mélységesen hálás a Szövetséges Hatalmakkal Románia jogainak ezen elismeréséért és a Románia örökös ellenségei által kikényszerített Bécsi Diktátum révén elszenvedett igazságtalanságok helyrehozataláért.

Ugyanakkor a román kormány mélységes sajnálattal állapítja meg a Vörös Hadsereg és a Román Hadsereg áldozatai révén felszabadított Észak-Erdély területein a román közigazgatás helyreállításával kapcsolatban született nézeteltérést. Attól az őszinte szándéktól vezérelve, hogy kiküszöbölje ezt az ellentmondást és megvédje a román állam leglényegesebb jogait, kötelességének tartja kifejtteni itt az álláspontját.

A román kormánynak mindig az volt és ma is az a határozott meggyőződése, hogy tekintettel a Fegyverszüneti Egyezmény szövegére és szellemére, jogában állt, hogy az ugyanazon Egyezmény 17. cikkelyében megállapított távolságok maximális határain túl, visszaállítsa a román polgári adminisztrációt anélkül, hogy szükség lenne egy előzetes megállapodásra közte és a Legfelsőbb Szovjet Katonai Vezetés között. Nem is született mostanáig egyetlen olyan okmány sem, amely „megtiltotta volna a román közigazgatás bevezetését” a felszabadított Erdélyben. Ez a meggyőződés az alábbi megfontolásokon alapul:

A bécsi döntőbírói határozat „érvénytelennek és meg nem történtnek” nyilvánításával már önmagában ezen igazságtalan okirat összes jogi és ténybeli következményét megsemmisítették, mintha soha nem is léteztek volna. Tehát, a Békeszerződés jóváhagyásától függően, helyreállították a döntőbíráskodás előtti helyzetet: Románia teljes szuverenitását az egész terület fölött, amely 1940. augusztusában ezen szuverenitás alatt volt.

Ezt az álláspontot erősíti az a körülmény, hogy ugyanazon 19. cikkely utolsó bekezdése rámutat, miszerint „a szovjet kormány egyetért azzal, hogy a szovjet erők *e célból* (tehát a Bécsi Diktátum következményeinek felszámolása és Erdély visszaszolgáltatása céljából) Romániával közös katonai műveletekben vegyenek részt Németország s Magyarország ellen”.

A Fegyverszüneti Egyezmény 17. cikkelye megállapítja, hogy „a román polgári közigazgatás Románia egész területén helyre *van* állítva, kivéve egy, a front vonalától 50–100 km-re fekvő szakaszt...”. „Románia egész területe”, a fent elmondottak alapján, nem jelenthet mást, mint az egész területet, amely 1940. augusztusában a román állam fennhatósága alatt állt és most oda visszatért, tehát a felszabadult Erdélyt.

Megjegyezzük, hogy a 17. cikkely most idézett szövege nem a román civil közigazgatás jövőbeli helyreállításáról szól, amelyet nem más körülményektől tennének függővé, mint a fronttól való távolság (50–100 km) tiszteletben tartása, hanem egy mostani helyreállításról van szó, amelyet maga a Fegyverszüneti megállapodás szabott meg véglegesen.

Ez annál is inkább így van, mivel ugyanaz a 17. cikkely kötelezi „a román közigazgatási szerveket, hogy teljesítsék a béke és a biztonság megteremtésének érdekében a Szövetséges (Szovjet) Parancsnokság utasításait és parancsait ezen fegyverszüneti feltételek teljesítésének biztosítása érdekében”.

Következésképpen ezen civil román hatóságoknak fontos feladataik vannak, nemcsak a rend és biztonság helyreállításában egész Románia területén, „hanem kötelező módon együttműködniük kell” a fegyverszüneti feltételek végrehajtásában. Márpedig a Fegyverszüneti Egyezményben Románia által vállalt kötelezettségek szükségszerű módon egész Romániára vonatkoznak, ezeket nem is lehet csak ennek [azaz: Románia – ford. megj.] egy részén végrehajtani, tehát a felszabadult Észak-Erdély közigazgatási és gazdasági segítsége nélkül.

Ezen jogállás alapján, amilyen mértékben a front eltávolodott az 50–100 km-es határtól, a román kormány helyreállította vagy megpróbálta helyreállítani a román közigazgatást Észak-Erdély felszabadított területein anélkül, hogy szükségesnek tartana még egy külön megállapodást a Szovjet Parancsnoksággal.

Egyes helyeken (pl. Kolozsváron), ahol a szovjet katonai hatóságok kifogásokat emeltek, a román kormány rögtön felfüggesztette a műveletet és követte a helyi parancsnokságok kívánságát, megkeresve ugyanakkor határozat-hozatal céljából a Szovjet Parancsnokságot, ezen helyi esetek tisztázása végett.⁵⁶⁷

A román polgári közigazgatás helyreállításának művelete folyamatban volt, amikor megkaptuk a november 12-i jegyzéket, s abban az időben csak Háromszék, Csík, Udvarhely és Maros megyékben voltak a hatóságok teljesen felállítva.

Meg szeretnénk említeni két körülményt, amelyeket fontosaknak tartunk a helyzet és a román kormány által tett intézkedések megítélése végett:

A román polgári közigazgatás helyreállítása Észak-Erdélyben nem titokban és nem a szovjet katonai hatóságok megkerülésével történt. A román hatóságok mindenütt azonnal felvették a kapcsolatot a helyi szovjet hatóságokkal, beiktatásuk ezen parancsnokságok szeme láttára és tudomásukkal történt. Még több: küldetésük végrehajtása során a helyi szovjet parancsnokságok stabilan és megelégedésünkre tökéletes összhangban működtek együtt a román hatóságokkal.

Egyes helyeken (mint pl.: a 82. gyalogezred 1944. október 30-i, Marosvásárhelyre való visszatérése alkalmával) a Szovjet Katonai Parancsnokság képviselői is részt vettek a kisebb ünnepeken. A fent említett megyékben a román közigazgatás több hete működik – kizárólag ez – tehát nyilvánosan, mindenki által elismerve.

Másodsorban ki kell emelni, hogy a nyugalmat és a közbiztonságot nem lehet fenntartani egyes állami hatóságok létezése nélkül. A rögtönzött helyi képződmények kivételesen és csak nagyon rövid ideig tudnak helytállni. Egy normális hatóság hiányában gyorsan felüti a fejét az anarchia, a szegénység, ennek minden következményével. A legjobb bizonyíték erre, hogy míg azokon a területeken, ahol a román közigazgatást helyreállították, nem követtek el atrocitásokat és gyilkosságokat, ugyanakkor a régi [vagyis magyar – a szerzők megj.] és a román hatóságok működése között keletkezett interregnumban (tehát a román közigazgatás helyreállítása előtt) vérengzések történtek, mint amilyen a szárazajtai (Háromszék megye) és az egeresi (Kolozs megye) volt.

A fentiekből következően a román kormány úgy véli, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szíves lesz megállapítani azt a tökéletes jóhiszeműséget, amely alapján a felszabadított Erdélyben a polgári román közigazgatás helyreállításánál eljárta.

Ha mindezek ellenére a Szövetséges Ellenőrző Bizottság úgy tartaná, hogy a román közigazgatás helyreállításának művelete során valamilyen hiba történt, ez nem lehet lényegi, mindössze csupán formai és ez teljes mértékben helyre lett hozva az eszközölt kiürítési intézkedésekkel.

Alapjában azonban megoldandó marad a román közigazgatás helyreállítása Észak-Erdélyben az 1944. szeptember 12-i Fegyverszüneti Egyezmény fent idézett rendelkezései betűinek és szellemének megfelelően, rendelkezések, melyek Románia számára alapvető fontossággal bírnak. A román kormány állhatatosan kéri tehát a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy szíveskedjék a lehető leggyorsabban megvizsgálni és megállapítani azon módozatokat, amelyek által ezt a visszaállítást – amelyet nemcsak a román állam legfontosabb érdekei indokolnak, hanem az a rendkívül nehéz helyzet is, amelyben e tartomány lakossága él – meg fogják valósítani

Kérem, fogadja tábornok úr mély tiszteletem megnyilvánulását.

A Román Külügyminisztérium Levéltára, Románia II. világháborús iratai, 71/1939. E. 9. (1939-1947) fond, 189. kötet, 213–218., román nyelvű másolat. Hibásan, 19-i dátummal közli: Petre Ţurlea: Monumente non grata. Falşi martiri maghiari pe pământul românesc. Bravo Press, 1996. Bucureşti, 125–130.

⁵⁶⁷ A Nagyvezérkar november 10-én kelt határozatról van szó, melyben kéri Malinovszkij marsallt, hogy Kolozsvár és Nagyvárad területén is felállíthassák a román polgári és katonai közigazgatás szerveit. Lásd a Román Külügyminisztérium Levéltára, Románia II. világháborús iratai, 71/1939. E. 9. (1939-1947) fond, 189. kötet, 192.